

УДК [378:373.3-051]:004

Олійник Віктор Васильович

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,
Заслужений працівник освіти України
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-2576-0722
vikt.oliynyk@gmail.com

Андрощук Ірина Миколаївна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, управління та адміністрування
Навчально-наукового Інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-3557-793X
irenandro@gmail.com

Остапівська Ірина Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0003-1208-7230
shuhlyadka@ukr.net

Олешко Петро Степанович

кандидат історичних наук, доцент, ректор
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-9599-6052
oleshko.ippo@gmail.com

Пріма Дмитро Анатолійович

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи і педагогіки вищої школи
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-2102-9932
primad35@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті описано формування інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Виділено та описано чотири компоненти інформаційної культури вчителя початкової школи: когнітивна (передбачає знання про інформаційне суспільство на глобальному та локальному рівнях і основні його тенденції), операційно-змістова (передбачає вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вирішення різноманітних практичних проблем як особистісних, так і суспільного значення), комунікативна (передбачає знання норм культури поведінки та спілкування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та дотримання їх), ціннісно-рефлексивна (передбачає критичне ставлення до контенту інформаційних ресурсів, нерозповсюдження та запобігання поширенню дезінформації та інформації аморального, протиправного змісту, дотримання інформаційного законодавства, запобігання комп'ютерній залежності), що лягли в основу розроблення курсу «Культура інформаційної діяльності у початковій школі» для здобувачів вищої освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки спеціальності 013 Початкова освіта спеціалізації «Інформатика». Виділено та описано ключові аспекти для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у майбутній професійній діяльності, проілюстровано результати впровадження зазначеного курсу. Аналіз дослідження засвідчує приріст у відсотковому відношенні високого і достатнього рівнів інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи. Упровадження розробленого курсу засвідчує, що після його завершення показники високого рівня сформованості інформаційної культури становили на 12,5% більше, ніж на

початку експерименту, на достатньому – збільшилися на 27,5 %, показники середнього і низького рівнів після завершення експерименту зменшилися. Визначено прогностичність досліджуваної проблеми, що полягає в міждисциплінарності розробленого курсу і використанні його науково-педагогічними працівниками в процесі підготовки здобувачів вищої освіти в різних освітніх галузях.

Ключові слова: інформаційна культура особистості; інформаційна культура майбутнього вчителя початкової школи; формування інформаційної культури; інформаційно-комунікаційні технології.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Роль інформації в сучасному суспільстві є найважливішим чинником соціального розвитку. Технологічний прогрес у глобалізованому світі передбачає використання електронної інформації на всіх етапах підготовки фахівців різного рівня, зокрема і вчителів початкових класів. Концепція Нової української школи у своїй основі передбачає різноманітні засоби застосування інформаційних комунікацій, що є важливим при підготовці вчителів початкової школи в закладах вищої освіти. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій відбувається формування таких якостей, як культура пошуку нової інформації й обміну нею, уміння опрацьовувати великі масиви інформації з використанням інформаційних технологій, вести пошуки в мережі Інтернет, здатність розуміти важливість етичності професійного спілкування, уміння обмінюватись досвідом у сучасних інформаційних системах. Із метою набуття окреслених якостей виникає потреба у формуванні інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз зарубіжних і вітчизняних досліджень, присвячених проблематиці формування інформаційної культури свідчить про те, що дане питання досліджується фахівцями різних сфер, також і в галузі педагогіки. Зокрема встановлено, що в сучасній психолого-педагогічній науці розглянуто такі аспекти, як:

1) **інформаційна культура педагога.** Аналіз джерел свідчить, що Є. Кавончик дослідив вплив організаційної структури закладу освіти на формування інформаційної культури вчителів та учнів [1]. М. Корнілова і Т. Коваль [2], О. Шестопалюк [3], Я. Галета [4], Е. Мусял [5] зосереджують увагу на інформаційній культурі педагога й окремих її складових у процесі формування педагогічної (професійної) культури. Проблематика формування інформаційної культури педагога є предметом досліджень Г. Шевченко й С. Худовердової, які розглядають її як складову загальної культури особистості [6]. Аналогічний підхід до формування інформаційної культури використовує О. Рацул на прикладі соціальних педагогів [7]. В. Стоянов досліджує інформаційну культуру педагога як складову загальної культури особистості на прикладі майбутніх фахівців фізичної культури і визначає її як сукупність способів опрацювання інформації. Водночас автор наголошує на тому, що поряд із цифровими джерелами інформації фахівець із високим рівнем інформаційної культури має використовувати і традиційні джерела (підручники, посібники тощо) [8]. Дж. М. Уорд досліджувала інформаційну культуру педагогів, розглядаючи її як цифрову грамотність у процесі їхньої фахової підготовки, акцентуючи увагу на формуванні знаннево-навичкової бази [9];

2) **окремі питання дослідження інформаційної культури вчителя початкової школи та її формування в процесі підготовки фахівців.** А. Коломієць, І. Лапшина, В. Біловус у навчально-методичному посібнику «Основи інформаційної культури майбутнього вчителя» [10] здійснюють аналіз формування досліджуваного поняття в

процесі підготовки вчителів початкової школи. Однак простежується невідповідність між сформульованим авторами визначенням інформаційної культури вчителя початкової школи та його структурою [10, с. 26]. І. Онищенко досліджує інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як засіб формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів [11]. О. Шиман у своєму дослідженні приділяє увагу інформаційній культурі майбутніх учителів початкового навчання. Водночас вивчає цей процес переважно як методику формування компетентності з використанням комп'ютерно орієнтованих засобів навчання [12].

Дослідження окресленої проблеми в сучасній теорії та практиці виявило існуючі суперечності між:

1) дефініціюванням інформаційної культури особистості, учителя початкової школи зокрема, як здатності особистості критично оцінювати й опрацьовувати інформацію із застосуванням сучасних інформаційних технологій і загальним значенням поняття «культура», що передбачає, передусім, дотримання морально-етичних норм особистості (у нашому випадку майбутнього вчителя початкової школи);

2) упровадженням концепції «Нова української школа», що передбачає формування особистості, яка вміє навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі й досягати їх, працювати в команді, спілкуватись у багатоманітному середовищі, володіти інформаційною культурою і неготовністю науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти до цього виклику під час фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів;

3) невідповідність між достатньо розвиненими вміннями та навичками роботи із засобами інформаційно-комунікаційних технологій здобувачів вищої освіти і недостатнім рівнем сформованості вміння критично аналізувати інформацію, опрацьовувати її, створювати інформаційні продукти, обмінюватись інформацією і толерантно спілкуватись з усіма учасниками освітнього процесу.

Отже, аналіз здійснених вітчизняних і зарубіжних досліджень із означеної проблеми й існуючих суперечностей свідчить про потребу впровадження в освітній процес у закладах вищої освіти, де здійснюється підготовка майбутніх учителів початкової школи, нових дисциплін, курсів за вибором тощо, мета, завдання і зміст яких спрямовані на формування інформаційної культури майбутніх фахівців.

Метою статті є оприлюднення результатів упровадження курсу «Культура інформаційної діяльності у початковій школі», що спрямований на формування інформаційної культури майбутніх фахівців початкової школи задля підвищення якості їхньої підготовки.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для реалізації мети дослідження було використано систему методів, а саме: теоретичні методи – аналіз наукової літератури з проблеми дослідження для уточнення поняття «інформаційна культура вчителя початкової школи», аналізу змісту програмної складової інформаційно-комунікаційних технологій; систематизації та узагальнення теоретичних і експериментальних даних упровадження курсу «Культура інформаційної діяльності у початковій школі»; емпіричні – методи масового збору інформації (анкетування, спостереження) для визначення рівня інформаційної культури здобувачів вищої освіти; кількісний та якісний аналіз із метою представлення отриманих результатів.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Аналіз ключових понять дослідження

Здійснений нами аналіз наукових праць, присвячених вивченню проблеми інформаційної культури особистості, дозволив об'єднати бачення науковців у групи, які розглядають окреслене поняття як:

1) складову загальної культури особистості (М. Вохришева, Н. Гендіна, А. Гречихін, В. Коган, О. Рацул, Е. Семенюк, Л. Скворцов І. Чайка та ін.);

2) набір певних якостей людини (Н. Джинчарадзе, Н. Зінов'єва, Н. Калиновська, А. Степаненко, О. Фролова, Л. Чередник та ін.);

3) володіння інформаційними та комп'ютерними технологіями (А. Єршов, В. Монахов, І. Яглом та ін.);

4) інтелектуально-функціональну систему (Ю. Зубов, О. Пруднікова, А. Суханов та ін.);

5) способи опрацювання інформації (Л. Альошин, В. Білоус, А. Коломієць, І. Лапшина, І. Свістельник, В. Стоянов та ін.);

6) уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для роботи з нею інформаційно-комунікаційні технології (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, Н. Морзе, С. Процька, Т. Проценко, О. Співаковський та ін.);

7) складову поняття «організаційна культура» (О. Дубініна, Т. Дяченко, Г. Ржевська та ін.);

8) складову професійної культури особистості (Я. Галета, Т. Зубехіна, М. Корнілова, Т. Коваль, Л. Макаренко, О. Шестопалюк та ін.).

У нашому дослідженні ми виходили з того, що поняття «інформаційна культура вчителя початкової школи» може розглядатися як складова інформаційної культури особистості. Погоджуємося, що інформаційна культура вчителя початкової школи може містити чотири взаємопов'язані складові: когнітивну, операційно-змістову, комунікативну та ціннісно-рефлексивну [10, с. 23]. На нашу думку, інформаційна культура особистості в кожній із цих складових містить такі компоненти, як: знання, уміння, навички, переконання, настанови тощо, які необхідні для успішної соціалізації в умовах інформаційного суспільства. Інформаційна культура вчителя початкової школи містить професійну складову. Водночас професійні компоненти поділяються на загальнопедагогічні та специфічні, що характерні педагогам початкової школи і зумовлені як психофізіологічними особливостями здобувачів початкової школи, так і освітнього процесу згідно з вимогами концепції «Нова українська школа».

Ми поділяємо думку Л. Макаренко про те, що поняття інформаційної культури є невід'ємною частиною загальної культури особистості, необхідною умовою її існування і розвитку в сучасному інформаційному просторі, що передбачає готовність особистості до опанування нового «інформаційного» способу життя, уміння побудувати власну картину світу, визначати своє ставлення до об'єктів, явищ та процесів, що відбуваються довкола, визначати можливості пізнання та перетворення існуючого інформаційного простору, формувати власний інформаційний світогляд [13].

У процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій під час проходження авторського курсу, що розроблений із врахуванням вимог робочої навчальної програми МОН України [14] із метою перевірки якості освітніх досягнень здобувачів вищої освіти, нами було досліджено вищеназвані чотири складові. Проаналізуємо кожну з них.

Когнітивна складова інформаційної культури вчителя початкової школи передбачає знання про інформаційне суспільство на глобальному та локальному рівнях та основні його тенденції. Враховує можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення різноманітних практичних проблем як особистісних, так і суспільного значення, загальні знання в галузі програмної та технічної складової й інформатики, знання з інформаційної безпеки, культури праці та безпеки життєдіяльності під час професійної діяльності. Закладає в основу методи, засоби та методи роботи з різними джерелами інформації та інформацією, поданою в різних формах. Враховує тенденції в освіті та науці, спричинені інформатизацією на глобальному та локальному рівнях.

Операційно-змістова складова інформаційної культури вчителя початкової школи передбачає вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вирішення різноманітних практичних проблем як особистісних, так і суспільного значення (Інтернет-банкінг, електронне врядування, смарт-технології, соціальні мережі тощо), працювати з різноманітними технічними засобами окреслених технологій та прикладними програмами загального призначення, захищати себе та своє оточення від інформаційних загроз та небезпек. Передбачає здатність працювати з інформацією різного виду, поданій у різній формі, з використанням як традиційних, так і сучасних методів та засобів, використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вирішення освітніх завдань, використовувати технічні та програмні засоби освітнього призначення, створювати безпечні та комфортні умови для роботи всіх учасників освітнього процесу з урахуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Комунікативна складова інформаційної культури вчителя початкової школи передбачає знання норм культури поведінки та спілкування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та дотримання їх. Закладає в основу створення безпечних і комфортних умов для роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями та планування освітньої діяльності з урахуванням гігієнічних і валеологічних вимог, здійснення інформаційних запитів, вибору джерел.

Ціннісно-рефлексивна складова інформаційної культури вчителя початкової школи передбачає критичне ставлення до контенту інформаційних ресурсів, нерозповсюдження та запобігання поширенню дезінформації та інформації аморального, протиправного змісту, дотримання інформаційного законодавства, запобігання комп'ютерній залежності. Закладає в основу прагнення до постійного підвищення рівня власної інформаційної культури та діяльність у цьому напрямі, знання основних інформаційно-світоглядних тенденцій (уподобання, ідеали, переконання тощо) молодших школярів та кожного учня зокрема, уміння їх використовувати та, за необхідності, коригувати.

За вище окресленими складовими в курсі «Культура інформаційної діяльності у початковій школі» досліджувався рівень сформованості інформаційної культури майбутнього вчителя початкової школи.

3.2. Можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи

Оскільки інформаційна культура є ключовим аспектом сучасного освітнього процесу закладу вищої освіти, її формування має наскрізний характер. Це дозволяє здійснювати підготовку випускника, який здатний реалізувати основні завдання, що передбачені концепцією «Нова українська школа». У контексті вищезазначеного виникає потреба у формуванні інформаційної культури майбутніх учителів окресленої

категорії. Для ефективного використання інформаційно-освітніх технологій у майбутній професійній діяльності вчителями початкової школи науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, розробляючи освітні програми, мають враховувати потребу у формуванні здатності здобувачів вищої освіти до:

1) володіння відповідною термінологією, обізнаність із функціональними особливостями і вимогами до технічних пристроїв, що необхідні для успішного встановлення й експлуатації певних програм і забезпечення їхньої сумісності; встановлення, налаштування, видалення операційної системи;

2) уміння інсталювати, налагоджувати і видаляти програми; підключати периферійне обладнання і налаштовувати його роботу (зокрема здійснювати мережеві підключення); працювати з об'єктами операційної системи;

3) використання програм-браузерів для вирішення практичних завдань: пошуку інформації (пошукові сервери);

4) пошук та опрацювання інформації (текстові, графічні, звукові тощо програми-редактори, а також програми-перекладачі, програми-архіватори тощо), поширення та обміну інформацією за допомогою мережевих програм (електронна пошта, соціальні мережі, засоби YouTube та ін.);

5) створення мережевих освітніх та інформаційних ресурсів (сайти, блоги, тестові онлайн редактори, мережеві інтерактивні дошки, сторінки та групи в соціальних мережах);

6) навчання спільної діяльності (хмарні технології);

7) застосування досягнень інформаційного суспільства (геосервіси та програмні середовища для роботи з картами, інтернет-банкінг, електронне врядування, смарт-технології тощо);

8) відпрацювання навичок форматування, редагування, зберігання, передачі, знищення файлів різних форматів (мультимедійних, текстових, графічних, табличних форматів);

9) знання основних алгоритмічних структур та їхніх властивостей, основ програмування, види, можливості, основні прийоми роботи в інформаційному середовищі;

10) налагодження захисту комп'ютера (мережі) та використання сучасних цифрових можливостей для цього.

Окреслені напрями носять міждисциплінарний характер, оскільки стрімкий розвиток інформаційного суспільства вимагає сьогодні від користувачів мережі Інтернет не лише цифрової компетентності, а й культури опрацювання і використання інформації, спілкування в мережі, коректному обміну інформацією тощо. Потреби часу ставлять вимоги перед учителем початкової школи на високому рівні забезпечувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, педагогів), використовуючи інформаційно-комунікаційні технології й володіючи водночас високим рівнем інформаційної культури.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Викладені вище теоретичні положення знайшли своє практичне втілення в розробленні та впровадженні в процес фахової підготовки вчителів початкової школи спеціалізації «Інформатика» – першого освітнього рівня – спеціальності 013 Початкова освіта (денної та заочної форм навчання) навчальної дисципліни «Культура інформаційної діяльності у початковій школі» у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, м. Луцьк. Концептуальною структурно-змістовою домінантою курсу є міждисциплінарний підхід, а метою вивчення передбачено

формування комплексу загальнонавчальних умінь та навичок студентів, що дозволять їм ефективно соціалізуватися в умовах інформаційного суспільства, зокрема таких, як: здатність орієнтуватись у потоках інформації, яка допомагає розвитку адекватного самовизначення, саморозвитку, самовиховання; навички використовувати прийоми алгоритмічного та логічного мислення; уміння приймати рішення; навички спільної діяльності; здатність до здоров'язбереження та успішної самореалізації особистості учня тощо. Відповідно до цього курс «Культура інформаційної діяльності у початковій школі» містить два змістові модулі й розрахований на 210 годин. Викладання курсу спрямоване на забезпечення таких завдань:

- 1) формування системно-інформаційної картини світу та уявлення про інформаційну культуру особистості як соціальне, культурне і наукове явище;
- 2) розвиток та вдосконалення навичок обробки інформації і використання сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) вироблення міцних умінь логічного й алгоритмічного мислення та комунікативних навичок;
- 4) творчу самореалізацію здобувачів вищої освіти;
- 5) формування ґрунтовної системи знань, умінь та навичок, необхідних учителю початкової школи для формування інформаційної культури школярів.

Навчання в контрольних групах було організовано та здійснено з використанням таких форм роботи, як лекції, практичні та семінарські заняття. В експериментальних групах знайшли застосування, окрім традиційних форм роботи, проектна діяльність, вебінари, онлайн конференції, інтерактивні лекції, тематичні форуми та чати. У процесі освітньої діяльності здобувачі вищої освіти розвивали знаннево-навикову базу, практично застосовували отримані знання, уміння і навички, що дало змогу підвищити рівень інформаційної культури. Цьому сприяв також інтерактивний семінар «Інформаційні технології: від витоків до сьогодення», що передбачав виконання здобувачами вищої освіти творчих проєктів (розроблення та створення комплексів дидактичних матеріалів для навчання здобувачів початкової освіти, виконання наукових досліджень, що стосувалися проблем інформатизації суспільства й освіти) із використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Ефективність курсу підтверджена експериментально. За результатами дослідження, проведеного у 2018/19 н. р., до якого було залучено 70 здобувачів вищої освіти 2–4 курсів спеціальності 013 Початкова освіта (денної та заочної форм навчання), 30 з яких становили контрольну групу, а 40 – експериментальну. У результаті впровадження курсу відбулося підтвердження припущення про значне підвищення рівня інформаційної культури в експериментальній групі (рис. 1).

Діагностика рівня розвитку інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи здійснювалася за сумарним рівнем сформованості когнітивної, операційно-змістової, комунікативної, ціннісно-рефлексивної її складових. Вони були диференційовані за чотирма рівнями сформованості, відповідно до кількості правильно виконаних завдань-тестів: високий (90%–100%), достатній (75%–89%), середній (50%–74%) та низький (0%–49%).

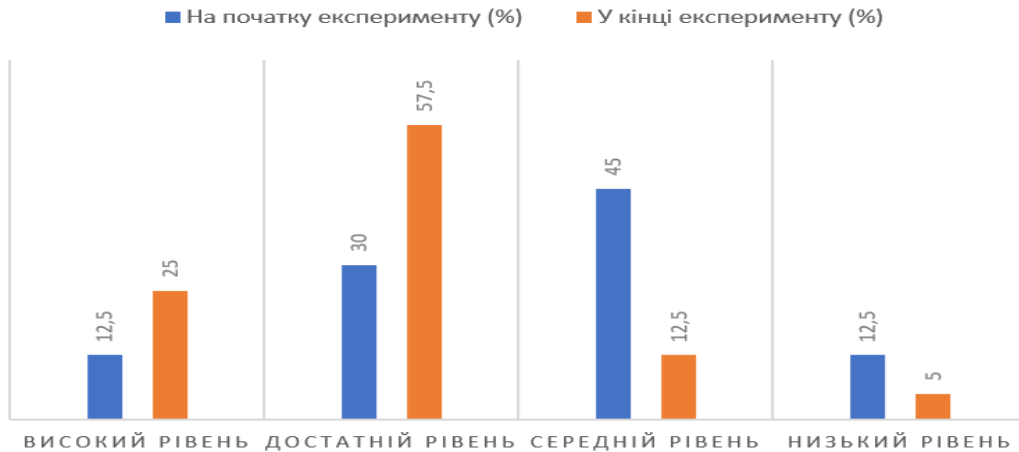

Рис. 1. Динаміка сформованості розвитку інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи

Результати дослідження засвідчують приріст у відсотковому відношенні високого і достатнього рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи в експериментальній групі. Аналіз результатів запровадження розробленого курсу засвідчив динаміку досліджуваного процесу, позаяк показники високого рівня сформованості інформаційної культури становили в експериментальній групі 25%, що на 12,5% більше, ніж на початку експерименту. На достатньому – 57,5%, що, в порівнянні з 30% на початку експерименту, збільшилися на 27,5%. Відповідно показники середнього і низького рівнів після завершення експерименту зменшилися, зокрема на середньому рівні із 45% до 12,5%, що становить 32,5%, а показники низького рівня – із 12,5% до 5%, що складає в різниці 7,5%. Результати дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати експериментального дослідження

Рівні	На початку експерименту		У кінці експерименту		Динаміка	
	Осіб	%	Осіб	%	осіб	%
Високий	5	12,5	10	25	5	12,5
Достатній	12	30	23	57,5	11	27,5
Середній	18	45	5	12,5	-13	-32,5
Низький	5	12,5	2	5	-3	-7,5

Як бачимо із кількісних даних, високий рівень зріс із 5 осіб до 10, достатній рівень збільшився із 12 осіб до 23, середній рівень зменшився із 18 осіб до 5 і низький рівень зменшився відповідно із 5 осіб до двох. У контрольній групі таких змін не відбулося.

Отже, аналіз динаміки отриманих результатів засвідчив, що після вивчення курсу «Культура інформаційної діяльності у початковій школі» в експериментальній групі значно збільшилася кількість здобувачів вищої освіти із високим та достатнім рівнями сформованості інформаційної культури і відповідно зменшилася кількість здобувачів вищої освіти із середнім і низьким рівнями сформованості інформаційної культури, що доводить дієвість його використання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, формування інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість підвищити якість надання освітніх послуг в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Інформаційна культура вчителя початкової школи є складовою загальної культури особистості, а отже, освітній процес потрібно організовувати у такий спосіб, щоб у ньому використовувались такі форми навчання, як проєктна діяльність, вебінари, онлайн конференції, інтерактивні лекції, тематичні форуми та чати тощо. Освітня діяльність здобувачів вищої освіти має містити самостійну наукову роботу та виконання творчих завдань, зокрема індивідуальних і групових. Це забезпечить формування всіх складових інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: когнітивної, операційно-змістової, комунікативної, ціннісно-рефлексивної.

Важливу роль у цьому відіграє впровадження курсу «Культура інформаційної діяльності у початковій школі», мета і зміст якого спрямовані на забезпечення таких завдань: 1) формування системно-інформаційної картини світу та уявлення про інформаційну культуру особистості як соціальне, культурне і наукове явище; 2) розвиток та вдосконалення навичок обробки інформації і використання сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій; 3) вироблення міцних умінь логічного й алгоритмічного мислення та комунікативних навичок; 4) творчу самореалізацію здобувачів вищої освіти; 5) формування ґрунтовної системи знань, умінь та навичок, необхідних учителю початкової школи для формування інформаційної культури школярів.

Експериментальна перевірка впровадження вищезазначеного курсу у 2018/19 н. р. серед 70 здобувачів вищої освіти 2–4 курсів спеціальності 013 Початкова освіта (денної та заочної форм навчання) у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, м. Луцьк, підтвердила припущення про підвищення рівня інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи після його завершення. Отже, засвідчила його ефективність, а саме: серед 40 учасників експериментальної групи показники високого рівня сформованості інформаційної культури становили наприкінці експерименту 25%, що на 12,5% більше, ніж на його початку; на достатньому – 57,5%, що, в порівнянні із 30 % на початку експерименту, збільшилися на 27,5 %, а показники середнього і низького рівнів після завершення експерименту зменшилися, зокрема на середньому рівні із 45% до 12,5%, це 32,5 %, а показники низького рівня – із 12,5% до 5%, що становить у різниці 7,5%.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів і є основою для подальших розвідок у контексті теоретико-методичних засад формування освітнього середовища закладу вищої освіти на засадах міждисциплінарного підходу з метою розвитку інформаційної культури здобувачів вищої освіти за різними освітніми галузями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] E. Kawończyk. «Wpływ kultury organizacyjnej szkoły na kształcenie kompetencji informacyjnych nauczycieli i uczniów – na przykładzie ZS im. Walerego Goetla w Suchej Beskidzkiej». *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*, Т. II. s. 211-224. 2016.
- [2] М. В. Корнилова, Т. С. Коваль, «Информационная культура педагога», *Ползуновский вестник*, № 3-2, с. 125-126, 2006.
- [3] О. В. Шестопалюк, «Інформаційна культура майбутнього вчителя в контексті розвитку інформатизації суспільства», *Наукові праці [Чорноморського держ. ун-ту ім. П. Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія Педагогіка*, Т. 153, Вип. 141, с. 16-19, 2011. [Електронний

- ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_153_141_5. Дата звернення: Трав. 20, 2019.
- [4] Я. Галета, «Інформаційна культура в професійній підготовці майбутнього педагога», *Рідна школа*, № 11, с. 24-27, Листопад, 2011.
- [5] E. Musiał. «Rola nauczyciela w kontekście nowej kultury uczenia się». *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*, Т. II. s. 225-233. 2016.
- [6] Г. И. Шевченко, С. А. Худовердова, «Информационная культура педагога в системе педагогического управления», *Вестник ГУУ*, №8, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnaya-kultura-pedagoga-v-sisteme-pedagogicheskogo-upravleniya>. Дата звернення: Трав. 25, 2019.
- [7] О. А. Рацул, «Інформаційна культура як соціальна якість майбутніх соціальних педагогів», *Інформаційні технології і засоби навчання*, Т. 42, Вип. 4, с. 67-76, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_42_4_8. Дата звернення: Трав. 20, 2019.
- [8] В. А. Стоянов, «Інформаційна культура майбутнього фахівця фізичної культури як складова освітніх технологій в умовах інформаційного простору», *Вісник Харківської держ. академії культури. Серія Соціальні комунікації*, Вип. 47, с. 110-117, 2015.
- [9] J. M. Ward. «Digital Literacy Development in Teacher Education Programs». *The Journal of the Effective Schools Project*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://journals.sfu.ca/jesp/index.php/jesp/article/view/45>. Дата звернення: Серп. 22, 2019.
- [10] А. М. Коломієць, І. М. Лапшина, В. С. Білоус, *Основи інформаційної культури майбутнього вчителя*. Вінниця, Україна: ВДПУ, 2006.
- [11] І. В. Онищенко, «Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як засіб формування інформатичних компетентостей майбутнього вчителя початкових класів», *Новітні комп'ютерні технології*, Т. XIV, с. 122-123, 2016.
- [12] О. І. Шиман, «Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи», автореф. дис. канд. пед. наук., Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2005.
- [13] Л. Л. Макаренко, «Інформаційна культура особистості: історико-педагогічний аналіз», *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, Вип. 53, с. 128-141, 2016.
- [14] Інформатика навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2–4 класів (Оновлено) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. Дата звернення: Трав. 22, 2019.

Матеріал надійшов до редакції 12.12.2019 р.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Олейник Виктор Васильевич

доктор педагогических наук, профессор, действующий член (академик),

Заслуженный работник образования Украины

ГБУЗ «Университет менеджмента образования» НАПН Украины, г. Киев, Украина

ORCID ID 0000-0002-2576-0722

vikt.oliynyk@gmail.com

Андрощук Ирина Николаевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики, управления и администрирования

Учебно-научного Института менеджмента и психологии

ГБУЗ «Университет менеджмента образования» НАПН Украины, г. Киев, Украина

ORCID ID 0000-0002-3557-793X

irenandro@gmail.com

Остапівська Ирина Игоревна

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры теории и методики естественно-математических

дисциплин начального образования

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина

ORCID ID 0000-0003-1208-7230

shuhlyadka@ukr.net

Олешко Петр Степанович

кандидат исторических наук, доцент, ректор
Волынский институт последипломного педагогического образования, г. Луцк, Украина
ORCID ID 0000-0002-9599-6052
oleshko.ippo@gmail.com

Прима Дмитрий Анатольевич

кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры социальной работы и педагогики высшей школы
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
ORCID ID 0000-0002-2102-9932
primad 35@ukr.net

Аннотация. В статье описано формирование информационной культуры будущих учителей начальной школы средствами информационно-коммуникационных технологий. Выделены и описаны четыре компоненты информационной культуры учителя начальной школы: когнитивная (предполагает знание об информационном обществе на глобальном и локальном уровнях и основные его тенденции), операционно-содержательная (предполагает умение использовать информационно-коммуникационные технологии для решения различных практических проблем, как личных, так и общественного значения), коммуникативный (предполагает знание норм культуры поведения и общения с использованием информационно-коммуникационных технологий и поддержки их), ценностно-рефлексивная (предполагает критическое отношение к контенту информационных ресурсов, нераспространение и предотвращение распространения дезинформации и информации аморального, противоправного содержания, соблюдение информационного законодательства, предотвращение компьютерной зависимости), которые легли в основу разработки курса «Культура информационной деятельности в начальной школе» для соискателей высшего образования Восточно-национального университета имени Леси Украинки специальности 013 Начальное образование специализации «Информатика». Выделены и описаны ключевые аспекты для эффективного использования информационно-коммуникационных технологий в будущей профессиональной деятельности, проиллюстрированы результаты внедрения данного курса. Анализ исследования свидетельствует о приросте в процентном отношении высокого и достаточного уровня информационной культуры будущих учителей начальной школы. Внедрение разработанного курса свидетельствует, что после его завершения показатели высокого уровня сформированности информационной культуры составляли на 12,5% больше, чем в начале эксперимента, на достаточном - увеличились на 27,5%, показатели среднего и низкого уровней после завершения эксперимента уменьшились. Определена прогнозируемость исследуемой проблемы, заключающаяся в междисциплинарности разработанного курса и использовании его научно-педагогическими работниками в процессе подготовки соискателей высшего образования в различных образовательных областях.

Ключевые слова: информационная культура личности; информационная культура будущего учителя начальной школы; формирование информационной культуры; информационно-коммуникационные технологии.

**INFORMATION CULTURE DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL
TEACHERS BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION
TECHNOLOGIES**

Viktor V. Oliynyk

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Advisor to the Rector
State Higher Educational Institution «University of Educational Management» NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-2576-0722
vikt.olynyk@gmail.com

Iryna M. Androshchuk

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Pedagogy, Management and Administration, Educational and Scientific Institute of Management and Psychology
State Higher Educational Institution «University of Educational Management» NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3557-793X
irenandro@gmail.com

Iryna I. Ostapivska

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor
Department of Theories and Methods of Natural and Mathematical Disciplines of Primary Education
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-1208-7230
shuhlyadka@ukr.net

Petro S. Oleshko

PhD in History, Associate Professor, Rector
Volyn Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Lutsk, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-9599-6052
oleshko.ippo@gmail.com

Dmytro A. Prima

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Teaching Methods of School Disciplines
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-2102-9932
primad35@ukr.net

Abstract. The article describes the formation of information culture of future primary school teachers by means of information and communication technologies. Four components of information culture of elementary school teacher are identified and described: cognitive (provides knowledge about information society at the global and local levels and its basic tendencies), operational content (provides the ability to use information and communication technologies to solve various practical problems, such as personal problems and social value), communicative (requires knowledge of, and adherence to, the norms of a culture of conduct and communication using information and communication technologies), value-reflexive (assumes critical attitude to the content of information resources, non-proliferation and prevention of dissemination of misinformation and information of immoral, unlawful content, observance of information legislation, prevention of computer addiction), which formed the basis of development of the “Information culture in elementary school” for Higher Education Applicants at Lesya Ukrainka Eastern European National University, Specialty 013 Elementary Education in Computer Science. The key aspects for the effective use of information and communication technologies in future professional activity are highlighted and described, as well as illustrated the results of implementation of the mentioned course. The analysis of the study shows that there is an increase in the percentage of high and sufficient levels of information culture of future primary school teachers. Implementation of the developed course shows that after its completion, high level indicators of information culture formation were 12.5% higher than at the beginning of the experiment; the prognosticity of the problem under investigation, which consists in the interdisciplinarity of the developed course and its use by scientific and pedagogical staff in the process of preparing applicants for higher education in different educational fields, has been determined.

Keywords: information culture of a personality; information culture of a future primary school teacher; information culture development; information and communication technology.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] E. Kawończyk. «Wpływ kultury organizacyjnej szkoły na kształcenie kompetencji informacyjnych nauczycieli i uczniów – na przykładzie ZS im. Walerego Goetla w Suchej Beskidzkiej». *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*, T. II. s. 211-224. 2016. (in Polish).
- [2] M. V. Kornilova, T. S. Koval, «Information culture of a teacher», *Polzunovskij vestnik*, № 3-2, pp. 125-126, 2006. (in Russian).
- [3] O. V. Shestopaliuk, «Information culture of a future teacher in the context of the information society development», *Naukovi pratsi [Chornomorskooho derzh. un-tu im. P. Mohyly kompleksu «Kyievo-*

- Mohylianska akademiia*]. *Seriia Pedagogika*, T. 153, Vol. 141, pp. 16-19, 2011. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_153_141_5. Accessed on: May 20, 2019. (in Ukrainian).
- [4] Ya. Haleta, «Information culture in the professional training of a future teacher», *Ridna shkola*, № 11, pp. 24-27, November, 2011. (in Ukrainian).
- [5] E. Musiał, «Rola nauczyciela w kontekście nowej kultury uczenia się». *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*, T. II. s. 225-233. 2016. (in Polish).
- [6] G. I. Shevchenko, S. A. Hudoverdova, «Information culture of a teacher in the system of pedagogical management», *Vestnik GUU*, № 8, 2015. [Online]. Available: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnaya-kultura-pedagoga-v-sisteme-pedagogicheskogo-upravleniya>. Accessed on: May 25, 2019. (in Russian).
- [7] O. A. Ratsul, «Information culture as a social quality of future social educators», *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, T. 42, Vol. 4, pp. 67-76, 2014. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_42_4_8. Accessed on: May 20, 20, 2019. (in Ukrainian).
- [8] V. A. Stoianov, «Information culture of a future specialist in physical culture as a component of educational technologies in the information space», *Visnyk Kharkivskoi derzh. akademii kultury. Seriia Sotsialni komunikatsii*, Vol. 47, pp. 110-117, 2015. (in Ukrainian).
- [9] J. M. Ward, «Digital Literacy Development in Teacher Education Programs». *The Journal of the Effective Schools Project*. [Online]. Available: <http://journals.sfu.ca/jesp/index.php/jesp/article/view/45>. Accessed on: Aug. 22, 2019. (in English).
- [10] A. M. Kolomiets, I. M. Lapshyna, V. S. Bilous, *Fundamentals of informational culture of a future teacher*. Vinnytsia, Ukraina: VDPU, 2006. (in Ukrainian).
- [11] I. V. Onyshchenko, «Information and communication pedagogical environment as a means of the informational competencies development of a future teacher of primary school», *Novitni kompiuterni tekhnologii*, T. XIV, pp. 122-123, 2016. (in Ukrainian).
- [12] O. I. Shyman, «Formation of the informational culture bases of future primary school teachers», avtoref. dys. kand. ped. nauk., Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova, Kyiv, 2005. (in Ukrainian).
- [13] G. G. Vorobev, *Information culture in management work*. Moskva, Rossija: Jekonomika, 1971. (in Russian).
- [14] Informatics educational program for secondary schools of 2–4 classes (Updated). [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. Accessed on: May 22, 2019. (in Ukrainian).